

Vai trò của Báo chí trong truyền thông chính sách bảo vệ môi trường làng nghề truyền thống

TS. ĐÀO XUÂN HƯNG

Tạp chí Nông nghiệp và Môi trường; Email: daohungtnmt@gmail.com

Tóm tắt: Làng nghề, là nơi bảo tồn, lưu giữ tinh hoa của nghề thủ công Việt Nam, tạo nên bản sắc văn hóa đặc sắc, riêng biệt trong hệ thống văn hóa Việt Nam. Làng nghề là không gian sinh sống của cộng đồng dân cư nông thôn, phản ánh tư liệu sản xuất của con người ở mỗi giai đoạn lịch sử. Trong quá trình phát triển của xã hội, làng nghề truyền thống vẫn có sức sống mãnh liệt. Tuy nhiên, cùng với sự phát triển và hội nhập, làng nghề đang đứng trước nhiều thách thức, bộc lộ những hạn chế như: Gây ô nhiễm môi trường, ô nhiễm âm thanh, ô nhiễm không khí ảnh hưởng trực tiếp tới đời sống của nhân dân □ Để làng nghề phát triển trong thời gian tới, rất cần có những nghiên cứu theo hướng phát triển bền vững, trong đó đề cao vai trò của báo chí trong việc truyền thông chính sách bảo vệ môi trường, phát triển làng nghề bền vững.

Từ khóa: Báo chí; truyền thông; chính sách bảo vệ môi trường; làng nghề truyền thống.

Hiện nay, cả nước có khoảng 5.411 làng nghề và làng có nghề (trong đó có 1.864 làng nghề truyền thống với 115 nghề truyền thống đã được công nhận), trong đó 60% ở vùng đồng bằng Sông Hồng, 23% ở khu vực miền Trung và 17% ở khu vực miền Nam; thu hút khoảng 11 triệu lao động (khoảng 30% lực lượng lao động nông thôn), trong đó số lao động qua đào tạo có chứng chỉ sơ cấp trở lên chiếm 12,3%⁽¹⁾. Làng nghề đã đóng góp rất nhiều vào sự phát triển kinh tế - xã hội của đất nước, chỉ riêng ngành hàng thủ công mỹ nghệ cả nước đã có 2.000 doanh nghiệp, cơ sở tham gia xuất khẩu đạt kim ngạch trên hai tỷ USD tới hơn 160 quốc gia, vùng lãnh thổ⁽²⁾ □

Với sự phát triển của các làng nghề đã tạo ra nhiều việc làm, góp phần nâng cao thu nhập cải thiện đời sống của người dân, đồng thời còn có vai trò rất quan trọng trong bảo tồn, phát triển các giá trị văn hóa như: Lưu giữ, trao truyền các nghề truyền thống có nguy cơ mai một, bảo tồn không gian văn hóa, gìn giữ cảnh quan làng nghề, nét đẹp văn hóa truyền thống. Bên cạnh đó, làng nghề còn có đóng góp quan trọng vào phát triển du lịch của các địa phương.

Trên thực tế hiện nay, đa số các làng nghề truyền thống sản xuất phân tán ở trong các khu dân cư sinh sống, cùng với việc sản xuất thủ công, thiết bị hỗ trợ sản xuất còn lạc hậu, các phụ phế phẩm sau sản xuất

xả trực tiếp môi trường xung quanh, có nhiều làng nghề gây ô nhiễm ở mức độ trầm trọng. Công tác bảo vệ môi trường, phát triển làng nghề còn gặp rất nhiều khó khăn, thách thức. Trước thực tế đó, một trong những mục tiêu quan trọng nhất trong bảo tồn và phát triển làng nghề là phải bảo vệ môi trường, đảm bảo phát triển bền vững.

Luật Bảo vệ Môi trường năm 2020, có hiệu lực đầu năm 2022, với nhiều điểm mang tính đột phá, trong đó có vấn đề bảo vệ môi trường làng nghề là cơ sở pháp lý quan trọng trong việc thực hiện có hiệu quả về công tác bảo vệ môi trường, bảo tồn, phát triển làng nghề trong giai đoạn hiện nay.

Luật Bảo vệ môi trường năm 2020⁽³⁾ có nhiều điều được sửa đổi sát với thực tế phát triển, là cơ sở pháp lý quan trọng để các chính quyền địa phương căn cứ để quy hoạch không gian phát triển làng nghề, phát triển bền vững. Tại Điều 56. Bảo vệ môi trường làng nghề, quy định □Làng nghề phải có phương án bảo vệ môi trường, có tổ chức tự quản về bảo vệ môi trường và hạ tầng bảo vệ môi trường. Hạ tầng bảo vệ môi trường của làng nghề bao gồm: Có hệ thống thu gom nước thải, nước mưa bảo đảm nhu cầu tiêu thoát nước của làng nghề; Hệ thống thu gom, thoát nước và xử lý nước thải tập trung (nếu có) bảo đảm nước thải sau xử lý đáp ứng yêu cầu về bảo vệ môi trường; Có điểm tập kết chất thải rắn đáp ứng yêu

cầu kỹ thuật về bảo vệ môi trường; khu xử lý chất thải rắn (nếu có) bảo đảm quy định về quản lý chất thải rắn hoặc có phương án vận chuyển chất thải rắn đến khu xử lý chất thải rắn nằm ngoài địa bàn□

Luật đã quy định rất rõ, để làng nghề phát triển bền vững, thì một trong những yếu tố tiên quyết là phải có hạ tầng đồng bộ với hệ thống thu gom nước xả thải tập trung, có điểm tập kết chất thải rắn theo quy định...

Đối với các chủ thể là các chủ cơ sở sản xuất trong làng nghề và các hộ gia đình sản xuất trong làng nghề cũng được Luật Bảo vệ môi trường năm 2020 quy định rõ tại Điểm 2, Điều 56 □Cơ sở, hộ gia đình sản xuất trong làng nghề phải xây dựng và thực hiện biện pháp bảo vệ môi trường theo quy định của pháp luật; thực hiện biện pháp giảm thiểu tiếng ồn, độ rung, ánh sáng, bụi, bức xạ nhiệt, khí thải, nước thải và xử lý ô nhiễm tại chỗ; thu gom, phân loại, lưu giữ, xử lý chất thải rắn theo quy định của pháp luật□

Tại Điểm 3, Điều 56 cũng quy định rõ □Cơ sở, hộ gia đình sản xuất thuộc ngành, nghề không khuyến khích phát triển tại làng nghề có trách nhiệm thực hiện quy định tại Khoản 2, Điều này và tuân thủ kế hoạch di dời, chuyển đổi ngành, nghề sản xuất theo quy định của cơ quan nhà nước có thẩm quyền□

Như vậy, các ngành nghề không được khuyến khích phát triển, gây ô nhiễm môi trường hoặc phát triển thiếu bền vững, không hài hòa lợi ích của chủ cơ sở sản xuất và môi trường sống của nhân dân sẽ di dời hoặc có lộ trình chuyển đổi sang ngành nghề sản xuất mới.

Luật Bảo vệ môi trường cũng quy định rõ chủ thể quản lý nhà nước ở cấp cơ sở, hay còn gọi là cấp quản lý trực tiếp tại Điểm 5 □Ủy ban nhân dân cấp xã có trách nhiệm sau đây: Lập, triển khai thực hiện phương án bảo vệ môi trường cho làng nghề trên địa bàn; Hướng dẫn hoạt động của tổ chức tự quản về bảo vệ môi trường làng nghề□

Còn đối với cấp tỉnh, trong Luật cũng quy định rõ tại điểm 6 □Ủy ban nhân dân cấp tỉnh có trách nhiệm sau đây: Quy hoạch, xây dựng, cải tạo và phát triển làng nghề, cụm công nghiệp làng nghề gắn với bảo vệ môi trường; Bố trí ngân sách cho hoạt động bảo vệ môi trường làng nghề; Chỉ đạo, tổ chức đánh giá mức độ ô nhiễm và xử lý ô nhiễm môi trường

làng nghề trên địa bàn; Chỉ đạo xây dựng hệ thống thu gom, xử lý nước thải; khu tập kết, xử lý chất thải rắn thông thường, chất thải nguy hại cho làng nghề; Có kế hoạch di dời cơ sở gây ô nhiễm môi trường nghiêm trọng, gây ô nhiễm môi trường kéo dài ra khỏi khu dân cư, làng nghề□

Nghị quyết số 08/2022/NĐ-CP ngày 10 tháng 01 năm 2022⁽⁴⁾ cũng quy định tại Điều 33. Điều kiện về bảo vệ môi trường làng nghề; Điều 34. Yêu cầu về bảo vệ môi trường đối với các cơ sở, hộ gia đình sản xuất trong làng nghề; Điều 35. Di dời cơ sở, hộ gia đình sản xuất ra khỏi làng nghề và chuyển đổi ngành, nghề không khuyến khích phát triển tại làng nghề.

Trong thời gian qua, báo chí đã truyền thông hiệu quả chính sách, pháp luật về công tác bảo vệ môi trường, trong đó có công tác bảo vệ môi trường làng nghề. Thực tế cho thấy quá trình thực hiện công tác bảo vệ môi trường và phát triển làng nghề không chỉ đơn thuần dừng lại ở việc vận động người dân tham gia trực tiếp bảo vệ môi trường, mà phải tuyên truyền cho người dân nâng cao về ý thức, trách nhiệm coi đó là động lực quan trọng cho sự phát triển bền vững. Truyền thông phải tác động đến nhận thức và hành vi của cộng đồng dân cư, giúp họ hiểu được giá trị, vai trò và ý nghĩa bảo vệ môi trường, phát triển làng nghề. Chỉ khi chính họ là chủ thể tham gia trực tiếp vào công việc bảo vệ môi trường, phát triển các giá trị văn hóa làng nghề của chính họ thì họ mới chấp hành thực thi chính sách, pháp luật môi trường làng nghề hiệu quả.

Để truyền thông hiệu quả về công tác bảo vệ môi trường và phát triển làng nghề, báo chí cần tập trung nâng cao chất lượng, đa dạng về nội dung thông tin tuyên truyền chính sách bảo tồn và phát triển làng nghề, cụ thể, báo chí cần tập trung vào một số các giải pháp sau:

Một là, báo chí cần đổi mới các loại hình thông tin chính sách bảo vệ môi trường làng nghề truyền thống, trong đó chú trọng phát triển, lan tỏa thông tin của báo chí lên các nền tảng mạng xã hội như: Facebook, Tik Tok, Youtube, Zalo... Đây là kim chỉ nam trong việc thực hiện các giải pháp thông tin, nhằm truyền thông hiệu quả thực thi pháp luật tới các chủ cơ sở sản xuất, người lao động và cả cộng đồng người dân tại các làng nghề giúp họ nắm vững

chính sách, pháp luật trong đó có Luật Bảo vệ môi trường. Từ đó, thay đổi nhận thức quan điểm, hành động về bảo tồn và phát triển làng nghề, giúp họ chủ động tham gia giữ gìn môi trường, phát huy bản sắc văn hóa làng nghề trong điều kiện mới. Đây cũng là cơ sở thực tiễn cho việc hoàn thiện các chuẩn mực giá trị văn hóa và con người ở các làng nghề truyền thống trong giai đoạn hiện nay.

Hai là, nâng cao vai trò trách nhiệm truyền thông chính sách về bảo vệ môi trường làng nghề trong hệ thống chính trị các cấp, bởi trong Điều 36, Luật Bảo vệ môi trường năm 2020, đã quy định rõ trách nhiệm của chủ thể quản lý, do đó cần có sự vào cuộc quyết liệt của ở chính quyền địa phương từ công tác xây dựng hạ tầng cụm công nghiệp làng nghề, hệ thống nước xả thải, xử lý chất thải rắn...

Ba là, báo chí đẩy mạnh tuyên truyền về việc phát huy vai trò của các tổ chức chính trị xã hội ở địa phương và cơ sở như: Hội Nông dân, Hội Cựu chiến binh, Hội Phụ nữ, Đoàn Thanh niên..., bởi đây là chủ thể quan trọng trong việc thực hiện và nêu gương trong việc thực thi chính sách bảo vệ môi trường và phát triển làng nghề. Báo chí chú trọng nêu cao tinh thần cộng đồng nhân văn, tinh thần vì môi trường sống xanh, sẵn sàng hy sinh quyền lợi cá nhân để bảo vệ môi trường làng nghề của người dân như giữ gìn môi trường sống xanh - sạch - đẹp, bằng việc tích cực chủ động di chuyển các điểm sản xuất sản phẩm làng nghề gây ô nhiễm ra các khu công nghiệp làng nghề, cụm làng nghề tập trung; Quán triệt thực hiện chính sách bảo vệ môi trường làng nghề tham gia tuyên truyền, vận động nhân dân địa phương bảo vệ môi trường, bảo tồn, phát triển làng nghề.

Bốn là, truyền thông về vai trò của chính quyền địa phương trong việc đào tạo, bồi dưỡng, dạy nghề, truyền nghề cho nguồn nhân lực lao động sản xuất trong khu vực làng nghề có chuyên môn, để tạo được lớp người có tay nghề cao, thượng tôn pháp luật, có trách nhiệm với cộng đồng, tham gia tích cực bảo vệ môi trường làng nghề. Báo chí cần chú trọng tuyên truyền tinh thần lối sống tốt đẹp trong cộng đồng khu dân cư □ Mỗi người vì mọi người, mọi người vì mỗi người □ kết hợp hài hòa lợi ích cá nhân và môi trường sống của cộng đồng; đề cao

trách nhiệm cá nhân đối với gia đình và xã hội thông qua bảo vệ môi trường sống của các làng nghề; tôn vinh cái đúng, cái tốt đẹp, tích cực bảo vệ môi trường; đấu tranh phê phán, đẩy lùi cái xấu (như xả thải trực tiếp, gây ô nhiễm môi trường), chống các quan điểm, hành vi sai trái, tiêu cực, những biểu hiện phản văn hóa làng nghề, làm ảnh hưởng xấu đến việc chấp hành chính sách, pháp luật môi trường đối với bảo tồn và phát triển làng nghề.

Năm là, truyền thông cần tập trung xây dựng thương hiệu làng nghề truyền thống các sản phẩm tiêu biểu, có chất lượng cao, hỗ trợ mở rộng thị trường trong nước và quốc tế, người dân ở các làng nghề ứng dụng công nghệ thông tin trong việc giới thiệu, tiếp thị sản phẩm của làng nghề qua các chợ thương mại điện tử, sàn giao dịch điện tử trong nước như: Shopee, Lazada, Tiki... các trang thương mại điện tử của thể giới như: Amazon, Alibaba... Đồng thời, báo chí tích cực tuyên truyền các chính sách mới về xây dựng các mô hình sản xuất làng nghề tuần hoàn gắn với phát triển dịch vụ, du lịch, thu hút du khách trong nước và quốc tế tới thăm quan, tiêu thụ các sản phẩm từ làng nghề.

Bảo vệ môi trường làng nghề là một yêu cầu cấp thiết từ thực tế ở các địa phương góp phần bảo vệ môi trường sống, sức khỏe của nhân dân, rất cần có sự vào cuộc quyết liệt của chính quyền cấp tỉnh, cấp xã và các tổ chức chính trị xã hội, trong đó có báo chí đóng vai trò quan trọng trong việc truyền thông sâu rộng hiệu quả chính sách, pháp luật bảo vệ làng nghề truyền thống tới nhân dân để tạo sự đồng thuận, góp phần bảo vệ môi trường ở nông thôn phát triển bền vững./.

(1) Thống kê của Bộ Nông nghiệp và Phát triển nông thôn năm 2018, <https://nhandan.vn/doi-song-xa-hoi/long-dong-lang-nghe-334719/>.

(2) TS. Nguyễn Minh Phong, *Tận dụng thời cơ và hội nhập quốc tế*, <https://nhandan.vn/long-dong-lang-nghe-post334719.html>.

(3) Luật Bảo vệ môi trường 2020, Cổng Thông tin điện tử Chính phủ, <https://vanban.chinhphu.vn/?pageid=27160&docid=202613>.

(4) Nghị định số 08/2022/NĐ-CP của Chính phủ: *Quy định chi tiết một số điều của Luật Bảo vệ môi trường*, <https://vanban.chinhphu.vn/?pageid=27160&docid=205092>.